

Article Info/Makale Bilgisi

Received/Geliş:01.02.2024 Accepted/Kabul:01.04.2024

DOI:10.30794/pausbed.1429865

Research Article/Araştırma Makalesi

Deniz, S. (2024). "Adıyaman Yöresi Ağızlarındaki Atasözlerine Katkılar", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 63, ss. 291-296.

ADIYAMAN YÖRESİ AĞIZLARINDAKİ ATASÖZLERİNE KATKILAR*

Sunay DENİZ**

Öz

Atasözleri, milletin yüzyıllarca süren hayat tecrübelerine dayanan değer yargılarını dile getiren kültürel miraslardır. Başlangıçta sözlü olarak yaygınlaşan, yazının kullanılmaya başlamasıyla da bir kısmı yazılı metinlerde yer alan ve milletin tecrübelerine dayalı değer yargılarını özlü şekilde ifade eden kalıplaşmış sözlerdir. Uzun ve köklü bir geçmişe sahip olan, ilk çıkış yeri ve kaynağı tam olarak bilinmeyen atasözleri, Türk dilinin söz varlığında önemli bir yere sahiptir. Bir milletin dünden bugüne her konudaki deneyimlerini, bakış açısını, düşünüş ve yaşayış şeklini, olayları algılayıp değerlendirerek dile getirme biçimini yansıtan kıymetli dil verileridir. Atasözleri daha çok sözlü kültüre dayandıkları için ağızlarda ortaya çıkıp yaygınlaşmakta ve dilden dile söylenerek şekillenmektedir. Derleme yaptığımız Adıyaman ili Gölbaşı ilçesi Yukarı Çöplü köyünde pek çok konuda söylenmiş ve kayda geçmeyi bekleyen birbirinden ilginç atasözleri mevcuttur.

Bu çalışmada, Adıyaman ilinin Gölbaşı ilçesi Yukarı Çöplü köyünde yaşları 70-80 aralığında ikisi hiç okuma yazma bilmeyen diğeri ise ilkokulu dışardan bitirmiş köy sakinleriyle görüşülmüş ve ilgili çalışmalarda aynı şekilde yer almayan 30 atasözü kayda geçirilmiştir. Kayda geçirdiğimiz atasözlerinin karşısına hangi durumlar için kullanıldıkları, anlamları ve varsa bazı sözcüklerdeki yazı dilinden farklı ses özellikleri de verilmiştir. Anlamı bilinmeyen sözcükler de kaynaklar verilerek tanıklanmıştır.

Anahtar kelimeler: Atasözleri, Ağızlar, Söz varlığı, Adıyaman ili ağızları.

CONTRIBUTION TO THE PROVERBS IN THE DIALECTS OF ADIYAMAN REGION

Abstract

Proverbs are cultural heritages that express the nation's value judgments based on centuries of life experiences. They are stereotyped sayings that initially became widespread orally, some of which were included in written texts with the introduction of writing, and which succinctly express the nation's value judgments based on experience. Proverbs, which have a long and deep-rooted history and whose origin and source are unknown, have an important place in the vocabulary of the Turkish language. They are valuable linguistic data reflecting a nation's experience, perspective, way of thinking and living, and the way it perceives and evaluates events and expresses them. Since proverbs are mostly based on oral culture, they emerge and spread in dialects and are shaped by being spoken from language to language. In Yukarı Çöplü Village of Gölbaşı District of Adıyaman Province, where we conducted a compilation, there are many beautiful proverbs on many subjects waiting to be recorded.

In this study, in the village of Yukarı Çöplü in Gölbaşı district of Adıyaman province, between the ages of 70 and 80, two of whom are illiterate and the other who have completed primary school outside the village were interviewed, and 30 proverbs that were not included in the relevant studies were recorded. The situations for which they are used, their meanings, and, if any, the phonetic features different from the written language in some words are also given against the proverbs we have recorded. Words with unknown meanings are also witnessed with references.

Keywords: Proverbs, Dialects, vocabulary, Dialects of Adıyaman province.

*Bu derleme çalışması için Balıkesir Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan 31.05.2024 tarihli ve 2024/5 sayılı kararıyla onay alınmıştır.

**Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, BALIKESİR.
e-posta: sddeniz1@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0001-8169-4806>)

GİRİŞ

Yazının kullanılmadığı dönemlerde sözlü olarak söylenen, Türkçenin yazılı ilk metinlerinden itibaren de söz varlığımız içinde önemli bir yer tutan atasözlerinin Türkçede büyük öneme sahip oldukları bilinmektedir. Uzun ve köklü bir geçmişe sahip olan, ilk çıkış yeri ve kaynağı tam olarak bilinmeyen atasözleri bir milletin yaşayışını, kültürünü, gelenek ve göreneklerini, tecrübelerini, ortak değerlerini yansıtan ve pek çok konuda yüzyıllar boyunca söylenmiş kalıplaşmış ifadelerdir. Türkçe Sözlük'te atasözü; "Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz; deme, mesel, sav, darbimesel" (TS,2023:281) şeklinde tanımlanmaktadır. Doğan Aksan atasözleriyle ilgili "Her ulusun kendi deneyimleriyle, bilgeliğiyle oluşturduğu atasözleri, bir dilbirliğinin dünya görüşünü, yaşayış biçimini yansıttığı gibi o toplumun kültür tarihiyle ilgili önemli ipuçları da verir" (Aksan,1982:40) der. Ayrıca atasözleriyle ilgili "Pek çok açıdan insan, dünyanın her yerinde aynıdır. Değişik durumlar ve olaylar karşısındaki davranışlarında, yaşam boyunca kazanılmış deneyimlerinde, duygu, düşünce ve yaşantılarını dile getiren sözlerinde ve yargılarında, toplumlar değişse de benzerlikler hatta eşlikler vardır. Bu yüzden, başka başka toplumların birbiriyle hiç ilişkisi olmayan dil birliklerinin söz varlığı içinde "atasözü" adını verdiğimiz sözler kimi zaman birbirine yakınlık gösterir; kimi zaman da değişik kültürlerin bilgeliklerini yansıtır biçimde birbirinden ayrılır" (Aksan,2006:146) denmektedir.

Milletimizin güzel ve etkili söz söyleme yeteneğinin örnekleri olan, yaşanan olaylarla ilgili değer yargılarımızı dile getiren atasözleri konusunda Divânü Lugatî't-Türk'te "Sâw: Atasözü (mesel); Bundan sâwda mundag kelir denir; "atasözünde böyle geçer" (Ercilasun ve Akkoyunlu,2014:810-410) açıklamaları yer alır. Atasözleri ile ilgili en kapsamlı çalışmayı yapan Ömer Asım Aksoy ise atasözlerini "Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler" (Aksoy,1981:36) şeklinde tanımlar. İsmail Parlatır ise "Uzun deneme ve gözlemlere dayanan düşüncelerden doğan, kesin hükümler içeren, bilgece bir tavırla öğüt verir ve yol gösterir nitelikte olan, yüzyıllar boyu sözlü geleneğin içinde beslenerek halk tarafından benimsenmiş bulunan ve de halkın ortak değer yargılarını taşıyan kalıplaşmış özlü sözlerdir" (Parlatır,2007:2) der. E. Kemal Eyüboğlu da ilgili çalışmasında atasözleriyle ilgili olarak; "Mesel veya atasözü bir fikri savunmada, bir olayı, bir davranışı yorumlamada, yermeye kullanılan etken bir dil aracıdır; ya tam ya da öznesi, yüklemi veya tümleci eksik bir önermedir, içindeki düşünceyi dolaylı yoldan benzetme ile söyler" (Eyüboğlu,1973:XX) biçiminde açıklama yapmıştır.

Ağızlar atasözleri bakımından oldukça zengin verilerle doludur. Anadolu insanı; yılların birikimi, deneyimi olan görüş ve kanaatlerini özlü sözlerle söyleme konusunda oldukça başarılıdır. Bu konuda Aksan "Anadolu ağızlarımız, atasözleri açısından da dikkati çeken bir zenginlik sergilemektedir. Ağızlarda, yazın dilimizde kullanılanların yanında, eski kaynaklarda geçen atasözlerinin de yaşamakta olduğu görülmekte, ayrıca bütünüyle ağızlara özgü ilginç örneklerle karşılaşılmaktadır" (Aksan,2014:164) der ve Türkçenin Gücü adlı eserinde "Anadolu ağızlarındaki atasözleri üzerinde çalışacak araştırmacının hemen ilgisini çekecek iki önemli özellik vardır sanıyoruz. Bunlardan biri yukarıda da değindiğimiz atasözlerinin bolluğu ve çeşitliliğidir. Gerçekten ağızlarda hemen her konuda, her kavram alanında pek çok atasözünüyle karşılaşıyoruz. İkinci bir özellik ise deyimlerde de karşımıza çıkan "somutlaştırma" dediğimiz aktarmalara atasözlerinde de çok sık rastlanmakta olmasıdır" (Aksan,2006:152) ifadelerini ekler.

Derleme yaptığımız Adıyaman ilinde bugüne kadar konuyla ilgili yapılmış en kapsamlı çalışma M. Fatih Alkayış'ın "Adıyaman Ağızında Atasözleri ve Deyimler 1-2" adlı çalışmasıdır. Burak Tellî ve Türker Barış Bulduk'un "Adıyaman İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı" adlı çalışmaları da yörenin ağız ile ilgili yapılmış en kapsamlı sözlük çalışmasıdır.

Yapılan bu çalışmada, Adıyaman ilinin Gölbaşı ilçesi Yukarı Çöplü köyünden derlediğimiz ve bugüne kadar ilgili kaynaklarda aynı şekilde yer almayan 30 atasözü kayda geçirilmiştir. Bu sözlerin hangi durumlar için kullanıldıkları, anlamları ve varsa yazı dilinden farklı ses özellikleri de gerekli görüldükçe verilmiştir. Ayrıca bu atasözleri içinde yer alan anlamı bilinmeyen sözcükler de anlamları verilerek tanımlanmıştır. İlgili çalışmalarda bulunan atasözlerinden bazı sözcükleri farklı olan veya farklı anlamla kullanılan sözlere de bu farklılıklar belirtilerek çalışmada yer verilmiştir.

Yörede tespit ettiğimiz atasözleri şunlardır:

Alışına verişim, tarhana aşına bulgur aşım.

Kişi, değerini kendisine verilen hediye ne kadar değerli olduğuyla kıyaslar. Tarhana aşı kıymetlidir fakat bulgur daha da kıymetlidir. Kim bana ne kadar değerli bir hediye getirirse ben de ona o ölçüde değerli bir hediye götürürüm anlamında bir atasözüdür.

Ayının yağı çoğ olursa yüzüne gözüne suvarımış.

Alkayış bu atasözünü; “Kürdın yağı çoğ olursa eline yüzüne sürtermiş.” şeklinde kaydetmiştir. İnsan “bir şeyi bol bulunca şaşkınlıktan ne yapacağını bilemez; en olmadık işlere kalkışır. Abartılı ve dikkat çekici davranışlarıyla başkalarını kendisine güldürür” (Alkayış,2021:64). Anlam her iki biçimde de aynıdır.

Ala garga: “Çocuğlarım olalı burnum sıcak pisluya doymadı” derimış.

Alkayış, bu atasözüne benzer bir sözü “Uşacığım olalı sıcak egmege hşret kaldım.” şeklinde kayda geçirmiştir. “Bir kadın anne olduktan sonra artık çocuğı için yaşar; bütün imkânlarını ona seferber eder. Eskisi gibi gönlünün istediğini yiyip içemez. Ekmeğın tazesini, yemeğın etlisini çocuğının önüne koyar. Kendisi ise bayat ekmeğe talim eder. Artık sıcak ekmeğe hasret kalır” (Alkayış,2021:79) biçiminde anlamlandırmıştır. Derlediğimiz yörede de aynı anlamda kullanılan bir atasözüdür.

Analı gızlar sırrını sağlar; anasız gızlar ortada gızlar.

Eğer bir kızın annesi varsa annesi onu dışarıdaki her türlü tehlikeye karşı korur, kollar, kanatları altına alır. Ancak anne yoksa bu kız çocuğı başkalarının çeşitli iftiralara, kötülüklerine maruz kalır; koruyanı yani annesi olmadığı için ise rezil rüsva olur.

Baba ölana bi bağ başlamış; olan babıya bi salım üzüm vermemiş.

Yörede bu atasözünü aynı anlamda olan; “Biri birine bi bağ başlamış, o da bi salım üzüm vermemiş” (Alkayış,2019:28) şekli de kaydedilmiştir. Her iki şeklin anlamı aynıdır: “Bir insan başka bir insana çok büyük bir iyilik yapar ama yeri geldiğinde, iyilik yaptığı insandan küçük bir yardım bile göremez. İnsanoğlu, kendisine faydası dokunan kişiye karşı vefasızdır” (Alkayış,2019:28) biçiminde anlamlandırılmıştır. Bu yörede de aynı anlamda kullanılmaktadır.

Babanın malı ölana ucuz.

Emek çekmeyen evlat için babanın büyük zahmet çekerek kazandığı varlığı ucuzdur. Evlat için bu malın değeri yoktur. Har vurup harman savurur.

Balığ çefden çıhmış garnı yarığ garnıñı bellēm demiş.

Geçmişte çok büyük yokluktan geçmiş, büyük sıkıntılar yaşamış insanın; nereden geldiğini, hangi sıkıntılardan geçtiğini unutmaması, kökenini inkâr etmesi hoş bir davranış değildir. Çünkü insan köklerine bağlı bir canlıdır, inkâr etmek varlığını inkâra girer. **Çeft:** 1. Çam ve palamut ağacının meyvesinin kabuğı; 2.Üzüm kabuğı; 3. Meyvenin içindeki parçalardan her biri (DS,2019:1106-1107).

Beden eritmeyinci buğaz doymaz.

Çalışıp çabalamadan beslenmek, geçim olmaz.

Çömçe dutan benim ossuñ, dış gapi yerim ossuñ.

Herhangi bir yerde bir işiniz varsa ve işin başında duran bizzat sizin ailenizden, akrabanızdan, kızınızdan, oğlunuzdan biriye, işinizi yaptıracağınız o kapının önünde milyonlarca insan sırada beklese işin başındaki, işinizi yapacak olan kişi o kalabalığı geçer ve önce sizin işinizi görür. Ters durumda işiniz çok geç görülecektir.

Daşın daşa dēmedō olmazımış.

Yöreden derlediğimiz bu atasözünü Alkayış “Daş daşa değmedig tuvar olmaz.” biçiminde kaydetmiş ve “İnsanlar el birliği etmeden, birbirlerine destek olmadan güç birliği oluşturamaz ve yükselemezler” (Alkayış,2021:37) anlamını vermiştir. Bu yörede de aynı anlamda kullanılmaktadır.

De yeri basmanıñ altında.

İki kişi bir şeyi gizli saklı yapmışsa ve birinin buna çok da gönlü olmamışsa olay ortaya çıksın diye gönlü razı olmayanın bu olayı karşındaki insana ipucu vererek görmesini sağlamak için söylenmiştir. Açıkça söylenmez, üstü kapalı ima yoluyla söylenir.

Elde ğurban ben baña, ben de ğurban ben baña.

Kişinin kendinden daha değerli, kıymetli başka bir kişi daha yoktur. Başkalarının verdiği değer önemli olmadığı, kendinize verdiğiniz değer daha önemli olduğu vurgulanır. Başka insanlar canları isterse değer verir, saygı duyarlar; canları istemezse duymazlar. Asıl önemli olan kişinin kendisine verdiği önemdir.

El etiñi yimezse gemoña para vermezimiş.

El işinde çalışılıyorsa sağlıklı olduğunuz ve o insanın işine yaradığınız ölçüde maaşınızı alırsınız. Aksi hâlde kimse işinde hastalıklı birini çalıştırıp işlerin yavaşlamasını istemez. Bu sebeple işveren, çalışanını kanının son damlasına kadar sömürür.

Fıhara halını bissēdi çuħa geyardi.

Fakir hâlini bilmez, zenginlerle yarışır gibi alışveriş yapmaya, yaşamaya çalışır. Üç kuruş parası olunca derdine derman olacak bir şey için değil gereksiz bir şey için harcama yapar.

Ġar gederse ğurduñ pislō ayazda ğalır.

Açıĝa çıkması gereken tüm gerçekler zamanı geldiğinde kendiliğinden ortaya çıkar anlamında kullanılır.

Ġızı ğızıhan görme geliniken gör, gelini geliniken görme beşşig arħasında gör.

Bir kızın evlenmeden önce ne kadar becerikli, temiz, düzenli olduğunun önemi yoktur. Çünkü bekârdır ve tektir. Eş, çocuk, iş gibi sorumlulukları olmadığı için temizliği ve becerikliliği görülmez. Ancak evlenip sorumluluklar artınca asıl beceri, temizlik, düzen, işleri çekip çevirme hâli o zaman ortaya çıkar ve değeri o zaman anlaşılır.

Ġurt burħannō sever.

Kötü insanlar sevmedikleri bir insana zarar vermek için en puslu havayı, o insanın en düşkün vaktini bekler ve o an zarar verir. Bu vakitlerde dikkatli olmakta fayda vardır. **Burħannıħ:** Bir insanın en çaresiz, en zor durumda kaldığı an.

Her tarlada var bi kezzek, her köyde var bi pezevek.

Her toplumda ortalığı kızıştıracak, insanları birbirine düşürecek, kötülük tohumu ekecek birilerinin mutlaka bulunduğunu ifade etmek için kullanılan bir sözdür. **Kesek:** 1. Belin ya da çapanın çıkardığı sıkışmış kuru, iri toprak parçası; 2. Geri kalan parça atık (DS,2019:2762).

Her hey dedō davar ossedi her yer davarna dolardı.

Gereksiz isteklerde bulunan kişinin her istediği her zaman dikkate alınmaz.

İnek mi bızanıñ arħasında geder, bıza mı inān?

Bir evde büyüğün sözü veya kararının küçüğün üzerinde bir etkisi olmadığında ve küçüğün de benim dediğim olacak şeklinde yanlış düşüncede ısrar ettiği durumlar için kullanılan bir sözdür. Derlenen atasözü bu tutumun yanlış olduğunu, küçük olanların büyüklerin sözünü dinlemeleri gerektiğini ifade eder.

İt gıyronu atmaz.

Alkayış'ın "İt, kıyırğını kapı arasında kımaz." şeklinde kaydettiğı bu söz "Kişi, kendi yakınına sahip çıkar. Ona zarar gelebilecek durumlara karşı önceden tedbir alır ve onun zarar görmesini engeller" (Alkayış,2019:41) anlamında kullanılır.

Kötülük etme bulursuñ, iñileme ölürsuñ.

Alkayış'ın "Étme bulırsın, inneme ölırsın." biçiminde kayda geçirdiğı bu söz, "Kim bir kötülük ederse onun karşılığını bulur" (Alkayış,2019:36) anlamındadır.

Olacağ ölağ kösde belli olur.

Bir kişinin iyi mi kötü mü; çalışkan mı tembel mi olduğı daha küçük yaşlarda durumundan, davranışlarından, konuşma biçiminden belli olur.

Ölü hêrli olursa adamlar gendi gendine gelirimış.

Yörede kullanılan "hêrli" sözcüğü, "hayırlı" sözcüğünün ses değışmesi sonucu kullanıldığı biçimdir. Ölü veya diri bir insan hayırlı, zengin veya iyi niyetli bir insansa onun için herkes her şeyi yapmaya hazırdır. Bunun için özel bir davet veya rica gerekmez.

Ömür boyu ğara ğuyu doymaz.

Bir insan bir ömür çalışır, çabalar fakat küçücük bir mideyi doyuramaz. Bütün hayatı onu doyurmaya çalışmakla geçer.

Sap seniñidi samannıñ da mı seniñidi?

Her şeyin aşırısı zarardır. İnsan her şeyi ölçülü yapmalıdır anlamında kullanılır.

Seni kim oydu? Hısım oydu, bildim ki derin oydu.

Bir insana en büyük zararı en yakını verir.

Suyu soğuya goy döv döv, su gene su gene su.

Akılsız insana ne söylersen söyle o yine bildiğini yapar. Akılsız, yanlısında ısrar eder, söylenen sözün onda hiçbir etkisi yoktur. Söylenenlerden ders alınmıyor ve anlaşılmıyorsa nasihatın bir faydası olmaz.

Yidim ağızım bılaşığ, boşattım oram bılaşığ.

Asıl olan gönül hoşluğu, tatlı söz güler yüzdür. Yemenin içmenin fazla önemi yoktur.

Zengin misafır gelir hoş geldiñ deller, fağır misafır oluncu hoş geldiñ deller.

Zengin misafirliğe gittiğinde paralı olduğundan güzel karşılanır ancak fakir, yoksulluğundan ötürü hoş karşılanmaz.

SONUÇ

Atasözleri, toplumun geçmişten bugüne yaşayış tarzını, düşünce biçimini, olaylara bakış açısını, deneyimlerini etkili ve özlü kalıplaşmış bir anlatım tarzıyla dile getiren, farklı olayları farklı anlatım yolları ile ele alan sözlerdir. Anadolu insanı yaşadıklarından edindiğı değer yargılarını özlü sözlerle dile getirme konusunda oldukça başarılıdır. Diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi Adıyaman yöresi ağızlarında da güzel sözlerle değer yargılarını ifade etme konusunda ilginç ve etkili sözlerin bulunduğu yadsınamaz. Adıyaman yöresi ağızlarında atasözleri konusunda zengin bir malzeme karşımıza çıkmaktadır. Yörede hemen her konuda söylenmiş ilginç, etkili ve güzel cümlelerden oluşan pek çok atasözü bulunmaktadır.

Yörede yaptığımız derlemeler sonucunda bugüne kadar yöreyle ilgili derleme çalışmalarında yer almayan evlilik, fakirlik, çalışma, dürüstlük, aile ve akrabalık ilişkileri, vefasızlık, kıymet bilmeme, akılsızlık, zenginlik, aşırıya kaçma, kötülük, yardımlaşma gibi pek çok konuda söylenmiş 30 atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinden 6 tanesinin daha önce yöreden derlenmiş atasözlerinden sadece bazı sözcüklerinin farklı olduğu görülmektedir. Bu derleme çalışması ile yukarıda yer alan ve daha önceki ilgili çalışmalarda yer almamış atasözlerini unutulmaktan kurtarmak ve Türkçenin zengin atasözü varlığına küçük de olsa bir katkı sağlamak amaçlanmıştır.

KAYNAK KİŞİLER

Saide Deniz / Yaş: 79 / Meslek: Ev Hanımı / Eğitim Durumu: Yok.

İhsan Bilgili / Yaş: 72 / Meslek: Emekli / Eğitim Durumu: İlkokul Dışarıdan Bitirilmiş.

Leyla Bilgili / Yaş: 72 / Meslek: Ev Hanımı / Eğitim Durumu: Yok.

KAYNAKÇA

Aksan, D. (1982). *Her Yönüyle Dil-Ana Çizgileriyle Dilbilim 3*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Aksan, D. (2006). *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Aksan, D. (2014). *Anadilimizin Söz Denzinde*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Aksoy, Ö. A. (1981). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1- Atasözleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Alkayış, M. F. (2019). *Adıyaman Ağzında Atasözleri ve Deyimler 2*, Hiper Yayın, İstanbul.

Alkayış, M. F. (2021). *Adıyaman Ağzında Atasözleri ve Deyimler 1*, Hiper Yayın, İstanbul.

Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2014). *Dîvânü Lugâti't-Türk*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Eyüboğlu, E. K. (1973). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler - Atasözleri*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul.

Karahan, L. (2014). *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Parlatır, İ. (2007). *Atasözleri*, Yargı Yayınevi, Ankara.

Telli, B. ve Bulduk, T. B. (2018). *Adıyaman İli ve Yöresi Ağzları Söz Varlığı*, Gazi Kitabevi, Ankara.

(2019). *Derleme Sözlüğü II C-D*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

(2019). *Derleme Sözlüğü IV I-N*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

(2023). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.